

İş Sağlığı ve Güvenliği Bağlamında Türkiye’de İş Teftişinin Değerlendirilmesi (2012-2020)

Özgür DİNKÇİ¹

Doç. Dr. Teoman AKPINAR²

¹T.C. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, dinkciozgur@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3295-2597

²T.C. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Çorlu Meslek Yüksekokulu, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü, takpinar@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2205-1584

Özet: Türkiye’de çalışan sayısının artışına paralel olarak iş kazalarında da belirgin bir artış gözlenmektedir. İş yerlerinde riskli işçiler yaratmamaktadır. Ancak, işyerindeki risklerin işle ilgili olduğu kabul edildiğinde koruyucu giysilerin kullanımı, kimyasal maddelere karşı alınacak önlemler ile yüksekten düşme, makinelerden kaynaklanan iş kazaları, çalışılan ortamın yapısı gibi işle ilgili tehlike ve risklere karşı tüm koruyucu iş sağlığı güvenliği önlemlerinin alınması ve bu önlemlerin uygulanmasının belirli periyotlarla ve sürekli şekilde denetlenmesi kaçınılmazdır. Bu bağlamda, teftiş, iş sağlığı ve güvenliğinde önem taşıyan bir konudur. İş sağlığı ve güvenliğinde teftiş, sadece kazalara engel olmak amacıyla değil aynı zamanda çalışma koşullarının bir çok yönü dikkate alınarak sağlıklı ve güvenli çalışma koşullarının sağlanabilmesi anlamına gelmektedir. İş sağlığı ve güvenliği (İSG) teftişinin başarılı olabilmesi için işletme çalışanları ve yöneticilerinin, işletme dışındaki ilgili kişi ve kurumların, devletin ve iş sağlığı güvenliği hizmeti sunan özel kuruluşların birlikte hareket etmesi ve birbirlerine yardımcı olmaları gerekmektedir. İşletmeler iş yerinde kendileri bir denetim gerçekleştirebilmekte veya işletme dışındaki kuruluşlardan yardım alarak İSG denetiminden geçebilmektedirler. Ancak, esas etkili olan denetim, pek çok Avrupa Birliği (AB) ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de kamusal denetimdir. Türkiye’de iş teftişinin bir parçası olan iş sağlığı ve güvenliği teftişi “programlı teftiş” ve “inceleme şeklinde yapılan program dışı teftiş” olarak iki şekilde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu tarafından yürütülmektedir. Türkiye’de teftiş yapılan iş yerlerinde önemli iyileştirmelerin gerçekleşebildiği, bu çalışmada elde edilen sonuçlar arasındadır. Ancak, işyeri ve çalışan sayısı ile Türkiye’de iş kazaları ve meslek hastalıklarındaki artışa paralel olarak; iş sağlığı ve güvenliği alanında müfettiş ve teftiş sayısının yeterli sayıya eriştirilmesi gerekliliği de bu çalışmada elde edilen sonuçlardan bir diğeridir.

Anahtar Kelimeler: İş teftişi, iş kazaları, iş müfettişi, iş sağlığı ve güvenliği teftişi

Evaluation of Labour Inspection in Turkey in the Context of Occupational Health and Safety (2012-2020)

Abstract: Paralleling with the increase in the number of employees in Turkey, a significant increase is being observed in occupational accidents. Risks at workplaces are not considered to be caused by workers. However, when the risks in the workplace are considered to be work-related, taking all protective occupational health and safety measures against work-related hazards and risks such as the use of protective clothing, measures to be taken against chemical substances as well as falling down from height, work accidents caused by machines, the structure of the working environment, as well as continuous and periodically monitoring of the implementation of those measures becomes inevitable. In this context, inspection is an important issue in occupational health and safety. In occupational health and safety, inspection means not only preventing the occurrence of accidents, but also ensuring healthy and safe working conditions by considering many aspects thereof. In order to succeed at the occupational health and safety (OHS) inspection, the employees and managers of the enterprise, the relevant persons and institutions outside the enterprise, the public and private organizations providing occupational health and safety services must act together and assist each other with this subject. In this regard, establishments can perform in-company inspections or they can pass an OHS inspection by utilising support from off-company organizations. Yet, in Turkey the most effective control is public control, as is in many European Union (EU) countries. Occupational health and safety inspection, a part of labour inspection in Turkey, is carried out by the Labour Inspection Board of the Ministry of Labour and Social Security in two ways - "scheduled inspection" and "non-programmed inspection in the form of examining". One of the conclusions of this study is that in Turkey, significant improvements can be achieved in the workplaces inspected. However, a further conclusion of this study is that in parallel with the increase in the number of workplaces and employees and work accidents and occupational diseases in Turkey, the necessity of increasing the number of inspectors and inspections in the field of occupational health and safety.

Keywords: Labour inspection, occupational accidents, labour inspector, occupational health and safety inspection

1. GİRİŞ

İş sağlığı ve güvenliği (İSG) genel olarak, işyerinde veya işyerinden kaynaklanan ve çalışanların sağlığına ve esenliğine zarar verebilecek tehlikeleri,

işyeri üzerindeki olası etkilerini dikkate alarak öngörme, tanıma, değerlendirme ve kontrol etme bilimi olarak tanımlanır. İş sağlığı ve güvenliğinin alanı oldukça geniş olup, çok sayıda disiplini ve çok

sayıda işyeri ve çevresel tehlikeyi kapsamaktadır. İSG sistemlerini oluşturan tüm “yapı taşlarını” koordine etmek ve uygulamak için çok çeşitli yapılara, becerilere, bilgiye ve analitik kapasiteye ihtiyaç vardır ve böylece koruma hem çalışanları hem de çevreyi kapsayacak şekilde genişletilmiş olmaktadır. ILO raporlarına göre; ölüm, kaza ve hastalık rakamları endişe verici olmasına karşın yatırım kararları güvenlik, sağlık ve çevre hususlarını hiçe sayarak alınmaya devam etmektedir. Sermaye kapışmasında, küreselleşmenin baskıları ve giderek sertleşen rekabet, dikkatleri güvenli ve sağlıklı çalışma ortamlarını uzun vadeli ekonomik faydalarından uzaklaştırma eğilimindedir. Dünya üzerinde uluslararası basın büyük endüstriyel kazaları bildirirken, her gün meydana gelen işle ilgili ölümlerin çoğu kayıt altına alınmamaktadır. İşçiler ciddi risklerle karşı karşıya kalmaya devam etmekte ve bu risklerle bağlantılı olarak insanların çektiği acıyı, finansal kayıpları ve çevresel bozulmayı azaltmak için iş sağlığı ve güvenliğinin, korumaya yönelik artan ve sürekli eylemlere ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir (ALLI, 2008:8-9). İş sağlığı ve güvenliğinde artan ve sürekliliği olan yapıcı eylemlerin ortaya konulabilmesi için ise İSG denetimlerinin modern, etkin olması beklenmekte ve yeterli sayıda müfettişin bu çaba için görevlendirilmesi beklenmektedir.

Türkiye’de çalışma hayatı denetimini yasal açıdan inceleyen bazı çalışmalar olmakla birlikte, denetimlerin kalite ve yeterliliğini inceleyen çalışmalar bulunmamaktadır. İş Teftiş Kurulu’nun 2007 yılında yayınladığı İş Teftişi Genel Raporu’nda Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği teftişlerinin dağılımına ilişkin bazı istatistiksel bilgiler derlenmiştir. Ancak, kantitatif değerlendirmeler ve teftiş karşılaştırmalarını içeren çalışmalar sınırlıdır. Türkiye’de iş sağlığı ve güvenliği denetimlerinin yeterliliği uzun süredir tartışma konusu olsa da 2014 yılında Soma ve Ermenek’te meydana gelen iki büyük maden kazasıyla bu konudaki tartışma daha da alevlenmiştir. Sosyal Güvenlik (ÇSGB) teftiş rakamlarına ilişkin detaylı bilgileri İşgücü İstatistikleri’nde derleyerek kamuoyu ile paylaşmaktadır (Yılmaz, 2015: 79-80).

2. İŞ KAZALARINDA DENETİM MEKANİZMASI

İş kazalarında denetimin amacı, mevcut yönetim kontrol çerçevesinin yürürlükteki iş sağlığı ve güvenliği kanunları, düzenlemeleri ve İş Kanunu gereklerine uyulup uyulmadığı konusu da dahil olmak üzere; iş kazalarının nedenlerini, işyerindeki mesleki risklerin ortadan kaldırılıp kaldırılmadığını, gerekli iş ekipmanlarının sağlanıp sağlanmadığını, güvenlik ve sağlıkla ilgili önlemlerin teknoloji ile

gelen yeniliklere ve ortaya çıkan yeni koşullara uyarlanıp uyarlanmadığını ortaya çıkarmak, sorunları nedenleri ile birlikte araştırmak ve eksikliklerin giderilmesini sağlamaktır. Böylece çalışanlar sosyal risklere karşı sağlık ve güvenlik açısından daha iyi bir iş yerine kavuşmakta ve kendilerini güvende hissetmektedirler. Denetim mekanizması kendi içinde bölünmüş olup iç denetim, dış denetim ve yargı denetimi olmak üzere üç ana başlıktan oluşmaktadır (Tükez, 2017: 13;PSC, 2022).

2.1. İç Denetim

İşverenlerin çalışanları işyerlerinde görevlendirmek suretiyle veya bu çalışanlardan oluşan birimler tarafından yapılan denetim iç denetim olarak ifade edilmektedir. Bu birimlerin alacağı tedbirler verimliliği artırmakta ve üretimin aksamasına engel olabilmektedir (Tükez, 2017: 13).

2.2. Dış Denetim

Dış denetim, Özel sektör denetimi ve Kamu denetimi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dış denetim, bu alanda kurulmuş veya yetkilendirilmiş kurum, kuruluş veya kişiler gibi özel sektör tarafından yapılabileceği gibi, bu alanda yetkilendirilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından da yapılabilmektedir (Tükez, 2017: 14).

2.3. Yargısal Denetim

Yargısal Denetim, özel olarak kurulmuş mahkemelerde veya bu alanda yargı yetkisine sahip diğer mahkemelerde dava açılması durumunda yargılama sürecini ifade eder. Yargı denetimi, son kontrol mekanizması ve karar mercii olarak her alanda olduğu gibi bu alanda da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Sosyal Sigortalar Yüksek Sağlık Kurulu’nun da belirli konularda itiraz mercii olarak hareket ettiğini de belirtmek gerekir (Tükez, 2017:16).

3. İŞ TEFTİŞİ

İş teftişi; çalışma saatleri, ücretler, iş sağlığı ve güvenliği, işçi refahı, çocuk ve gençlerin çalıştırılması, kayıt dışılık, istihdam ve işgücü piyasası uygulamaları, işsizlik gibi çalışma koşulları ve ortamı ile ilgili tüm mevzuat hükümlerinin uygulanmasına ilişkin Devlet adına araştırma, inceleme ve denetim dahil olmak üzere, yürütülen teftiş faaliyetlerini ile mevzuat ve verilen diğer teftiş faaliyetlerini kapsamaktadır (ÇSGB, 2012:11).

İşyeri teftişleri; kazaları, yaralanmaları ve hastalıkları önlemeye yardımcı olur. Teftişler, iş yerinin eleştirel bir şekilde incelenmesi yoluyla, düzeltici eylem için tehlikelerin belirlenmesine ve kaydedilmesine yardımcı olur. Sağlık ve güvenlik komiteleri denetimlerin planlanmasına, yürütülmesine, raporlanmasına ve izlenmesine yardımcı olabilir. Düzenli işyeri teftişleri, varsa genel iş sağlığı ve güvenliği programının ve yönetim sisteminin önemli bir parçasıdır (CCOHS, 2023).

İş teftişine yönelik küresel profesyonel bir birlik olan IALI (International Association of Labour Inspection)'e göre; Uluslararası deneyimler İş Teftişinin dünya çapında sosyal ve ekonomik kalkınma için bir itici güç olduğunu göstermektedir. Etkili İş Teftiş sistemleri her ülkenin çıkarıdır. Modern Teftiş Kurullarının rolü, haksız iş uygulamalarını, iş kazalarını veya meslek hastalıklarını önleyerek toplumsal barışın ve sosyal adaletin sağlanmasına katkı yapmaktır. Deneyimler ayrıca, işveren ve işçi örgütleriyle işbirliği içinde çalışmanın etkinliği artırdığını da göstermektedir (IALI, 2023:6).

3.1. İş Teftişi İhtiyacı ve İş Teftişinde Değişim

19. yüzyılda Avrupa'da hızla gelişen sanayi, işçiler için olumsuz çalışma ortamı ve koşullarını beraberinde getirmiş ve bu olumsuz çalışma ortamı ve koşullarının yasal mevzuatla düzenlenmesi ihtiyacı doğmuştur. Devletin çalışma hayatına müdahale zorunluluğunun bir sonucu olarak iş teftişinin temelleri atılmıştır. İş teftişinin geleneksel mücadele ve müdahale alanları, çalışma ortamı ve koşulları, işçilerin korunması, zorla çalıştırma, kayıt dışılık, toplu pazarlık sürecindeki çatışmalar ve çocuk işçiliğinin önlenmesidir. İş teftişi bu görevlerini yerine getirirken öncelikli sektörleri veya öncelikli riskleri belirlemeden, "yaptırımlara" dayalı, eksik ve yetersiz karşılıklı iletişime dayalı, sorunun tarafları ile işbirliği yapmayan, işyerleriyle sınırlı bir yöntem izlemiştir. Ancak son yıllarda ekonomik, sosyal ve teknolojik değişimler küreselleşme ile birlikte çalışma yaşamında önemli değişimlere yol açmıştır. Örneğin, çalışma yaşamında esnekleşme, işsizlik ve kayıt dışılığın artması, kadınların çalışma hayatına daha fazla katılımı, hizmet sektöründeki genişleme ve alt işverenlik (taşeron) uygulamalarının artması gibi değişimler, iş teftiş sisteminin de değişimine yol açmıştır. Türkiye'de yeni iş teftişi sisteminde; ilk olarak, iş teftiş teşkilatı güçlendirilmiş, müfettiş sayısı % 64 oranında artırılmış, bilgi teknolojilerinden yararlanmak amacıyla bütçe imkânları artırılmış, "önlemeye dayalı" teftiş anlayışı benimsenmiş ve önleyici teftişe geçilmiştir. Ayrıca, öncelikli sektör ya da

öncelikli risk anlayışına dayalı teftiş, eğitim ve iletişime açık teftiş ile kurumlar arası işbirliğine dayalı teftiş anlayışı benimsenmiştir (ÇSGB, 2012:15-17).

Kanada İş Sağlığı ve Güvenliği Merkezi bilgilerine göre; İş sağlığı ve güvenliği denetimleri, aşağıda sayılanların yapılmasına olanak sağladığı için önem taşımaktadır:

İşçilerin ve denetçilerin endişelerini dinleyebilmeyi sağlar,

İşleri ve görevlerini daha iyi anlamayı kolaylaştırır,

Mevcut ve potansiyel tehlikelerin tanımlanmasını sağlar,

Tehlikelerin altında yatan nedenlerin belirlenmesine yardımcı olur,

Düzeltilen eylem önermeyi sağlar,

Tehlikeleri ortadan kaldırmayı veya riskleri kontrol etmek için atılan adımları izlemeyi (örn. mühendislik kontrolleri, idari kontroller, politikalar, prosedürler, kişisel koruyucu ekipman) kolaylaştırarak, düzenleme yapma ve yönetim sistemi gereksinimlerinin karşılanmasına olanak sağlar (CCOHS, 2023).

3.2. İş Teftişi Türleri

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Yönetmeliğine göre; teftiş faaliyetleri yıllık olarak planlanıp "Genel Çalışma Planı" başlığı altında Bakan'a sunulmaktadır. Bakan tarafından onaylanan Genel Çalışma Planı Başkan tarafından uygulamaya konulur (Madde 43/2). Genel Çalışma Planının iş teftişine ilişkin bölümü "işin yürütümü" ve "iş sağlığı ve güvenliği" teftişleri için ayrı ayrı hazırlanmakta ve iş teftişi faaliyetleri, "programlı teftiş" ve "incelemelerden oluşan program dışı teftiş" olarak planlanır. Programlı Teftiş: Genel Çalışma Planı kapsamında programlanan ve çalışma hayatındaki sorunların değerlendirilmesi ve önceliklendirilmesi sonucu işyerlerinde gerçekleştirilen teftişlerdir. İnceleme: İnceleme, programlı teftiş dışında çalışma mevzuatı ile ilgili talep üzerine veya Kurula intikal ettirilen evraklardan teftiş hizmetiyle bağdaşır nitelikte olanların teftiş programına alınması sonucu işyerlerinde gerçekleştirilen teftişlerdir (Md. 44-46).

4. İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ TEFTİŞ SAYILARI VE ORANLARI

Tablo 1: 2012 Yılında En Çok Ölümlü İş Kazası Olan 5 Faaliyet Kolunda Gerçekleşen İş Sağlığı ve Güvenliği Teftiş Sayıları ve Oranları

Faaliyet Kolları	2012	2013	
Kömür ve Linyit çıkarması	İş yeri sayısı	756	740
	Teftiş sayısı	747	1133
	İş yeri sayısına göre teftiş oranı	98%	100%
	Faaliyet kolunda ki Sigortalı sayısı	50.949	48.706
	Teftiş edilen Sigortalı sayısı	116.465	148.633
	Sigortalı sayısına göre teftiş oranı	%100	%100
	İş kazası sayısı	8828	****
	Teftişle incelenen ölümlü iş kazası oranı	%75	****
	İnşaat	İş yeri sayısı	185.933
Teftiş sayısı		1.070	1.523
İş yeri sayısına göre teftiş oranı		%0.57	%0.83
Faaliyet kolunda ki Sigortalı sayısı		1.789.487	1.849.942
Teftiş edilen Sigortalı sayısı		92.843	82.484
Sigortalı sayısına göre teftiş oranı		%5.2	%4.5
İş kazası sayısı		9.108	****
Teftişle incelenen ölümlü iş kazası oranı		%27	
Metal imalatı		İş yeri sayısı	40.101
	Teftiş sayısı	3.540	2.249
	İş yeri sayısına göre teftiş oranı	0,88%	%5.45
	Faaliyet kolunda ki Sigortalı sayısı	522.636	535.918
	Teftiş edilen Sigortalı sayısı	296.368	252.955
	Sigortalı sayısına göre teftiş oranı	%56.7	%47.2
	İş kazası sayısı	11.735	****
	Teftişle incelenen ölümlü iş kazası oranı	%77.14	****
	Kara taşımacılığı	İş yeri sayısı	120.073
Teftiş sayısı		76	70
İş yeri sayısına göre teftiş oranı		%0.06	%0.05
Faaliyet kolunda ki Sigortalı sayısı		611.112	634.354
Teftiş edilen Sigortalı sayısı		6.081	14.468
Sigortalı sayısına göre teftiş oranı		%1	%2.28
İş kazası sayısı		2.473	****
Teftişle incelenen ölümlü iş kazası oranı		%2.7	
Tekstil ürünleri imalatı		İş yeri sayısı	17.313
	Teftiş sayısı	1.367	962
	İş yeri sayısına göre teftiş oranı	%7.9	%5.2
	Faaliyet kolunda ki Sigortalı sayısı	430.213	441.357
	Teftiş edilen Sigortalı sayısı	237.713	127.623
	Sigortalı sayısına göre teftiş oranı	%55.2	%28.8
	İş kazası sayısı	3.987	****
	Teftişle incelenen ölümlü iş kazası oranı	%61.1	

Kaynak: Yılmaz, 2015:83

2012 yılında inşaat sektöründe iş yeri sayısına göre teftiş oranı: % 0,57, 2013'te ise % 0,83 olmuştur. Kömür ve Linyit çıkarılması alanında ise iş yeri sayısına göre teftiş oranı 2012'de % 98, 2013'te ise % 100 olmuştur. Metal imalatında aynı oranlar %

56.7 ve % 47.2 olmuştur. Kara taşımacılığında bu oranlar sırasıyla % 0.06 ve % 0.05 gibi düşük seviyelerde kalmış, Tekstil sektöründe ise % 7.9 ile % 5.2 olmuştur (Tablo 1).

Tablo 2: Türkiye’de İş Sağlığı ve Güvenliği Alanındaki İnsan Kaynağı ile İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmeti Alma Durumu (2018).

İş Güvenliği Uzmanı Sayısı	108.267
İşyeri Hekim Sayısı	33.284
Ortak Sağlık ve Güvenlik Birim Sayısı	2.485
İş Güvenliği Uzmanlığı Sözleşme Sayısı	377.989
İşyeri Hekimliği Sözleşme Sayısı	358.117
Sözleşme Yapan İş güvenliği Uzman Sayısı	33.184
Sözleşme Yapan İşyeri Hekimi Sayısı	13.955
Eğitim Kurumu Sayısı	113
OSGB İle İşyeri Arasındaki İş güvenliği Uzmanlığı Sözleşme Sayısı	309.605
OSGB İle İşyeri Arasındaki İşyeri Hekimliği Sözleşme Sayısı	312.245
İşveren/İşveren Vekili E-Sertifika Sayısı	51.807
İş Hijyeni Ölçüm Test ve Analiz Laboratuvarı Sayısı	127

Kaynak: T. C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), 2018: 48.

Türkiye’de iş güvenliği uzmanı sayısı 2018 yılı itibariyle 108.267’ye yükselmiştir. 2018 Yılı itibariyle, İş Güvenliği Uzmanlığı Sözleşme Sayısı: 377.989, OSGB ile İşyeri Arasındaki İş Güvenliği Uzmanlığı Sözleşme Sayısı ise 309.605 olmuştur (Tablo 2).

4.1. 2012-2020 Yılları Arası Aktif Çalışan Tablosu SGK Verileri

Tablo 3: Türkiye’de 2012-2020 Arası Aktif Sigortalı sayısı

YIL	2012	2013	2014
Aktif Sigortalı	18.352.859	18.886.989	19.821.822
Zorunlu	17.569.585	18.068.430	18.977.903
Zorunlu 4/a-4/b tarım hariç 4/c	16.501.281	17.129.452	18.097.988
Tarım zorunlu 4/b	1.056.852	928.454	864.468
Muhtar	11.452	10.524	15.447
Çırac	306.617	320.730	359.948
Yurtdışı Topluluk	34.600	34.987	28.297
Tarım (4/a)	85.717	62.988	46.996
Diğer sigortalı	195.557	166.333	116.204
Stajyer ve kursiyer	160.783	233.521	292.474
YIL	2015	2016	2017
Aktif Sigortalı	20.773.227	21.131.838	22.280.463
Zorunlu	19.865.404	19.099.026	20.241.389
Zorunlu 4/a-4/b tarım hariç 4/c	19.053.526	18.367.294	19.511.173
Tarım zorunlu 4/b	797.334	717.876	705.59
Muhtar	14.544	13.856	24.624
Çırac	392.908	1.170.080	368.373

Yurtdışı Topluluk	29.926	24.710	21.592
Tarım (4/a)	40.615	36.125	50.602
Diğer sigortalı	104.999	442.552	462.452
Stajyer ve kursiyer	339.375	359.345	1.136.055
YIL	2018	2019	2020
Aktif Sigortalı	22.072.840	22.000.964	23.344.547
Zorunlu	20.093.780	20.172.891	21.064.613
Zorunlu 4/a-4/b tarım hariç 4/c	19.374.552	19.542.660	20.490.475
Tarım zorunlu 4/b	696.175	600.787	547.075
Muhtar	23.053	29.444	27.063
Çıracak	341.659	319.017	346.624
Yurtdışı Topluluk	22.899	21.002	16.219
Tarım (4/a)	45.384	41.108	31.250
Diğer sigortalı	407.996	364.464	445.079
Stajyer ve kursiyer	1.161.122	1.082.512	1.440.762

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı, 2021

Tablo 3'ten görüleceği üzere; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Sosyal Güvenlik Kurumu'ndan alınan verilere göre; 2012-2020 yıllarında Türkiye'de çalışan sayısında artış olmuştur. 2012 yılında 18.352.859 olan sosyal güvenlik kapsamındaki kişi sayısı, 2020 yılında 23.344.547'ye yükselmiştir (SGK, 2021).

4.2. Çalışma Hayatında İş Kazaları ve İş Güvenliği Sorunlarını Yansıtan İstatistikler

İş kazası, işyerinde veya işin ifası sırasında meydana gelen, ani, dışsal ve istem dışı meydana gelen, ölümcül veya ölümcül olmayan yaralanmalar ile sonuçlanan olaydır (Gürbüz, 2022: 6). Çalışma hayatında iş kazaları ve iş güvenliği sorunu Türkiye'de uzun yıllardır tartışılan sosyal politika alanlarından birisi olmuştur. Aşağıdaki Tablo 4'te Türkiye'de 2012-2020 Arası İş Kazaları verilerine yer verilmiştir.

Tablo 4: Türkiye'de 2012-2020 Arası İş Kazaları İstatistikleri

YILLAR	İŞ KAZASI SAYISI	Toplam Prim Tahakkuk Eden Gün Sayısı	Geçici İş Görmezlik Süresi (gün)	Sürekli İş Görmezlik Süresi (gün)	Ölümlü Vaka Sayısı
2012	74.871	3.855,795.100	1.647.127	66.039	744
2013	191.389	4.069,831.784	2.357.505	52.825	1.360
2014	221.366	4.248,428.182	2.065.962	42.857	1.626
2015	241.547	4.462,091.444	2.992.070	103.833	1.252
2016	286.068	4.524,501,578	3.453.702	134.403	1.405
2017	359.653	4.524,383.875	3.996.873	252.916	1.633
2018	430.985	5.006,245.563	2.488.001	484.791	1.541
2019	422.463	4.907,005.930	3.627.934	123.623	1.147
2020	384.262	4.926,007.941	3.492.824	98.620	1.231

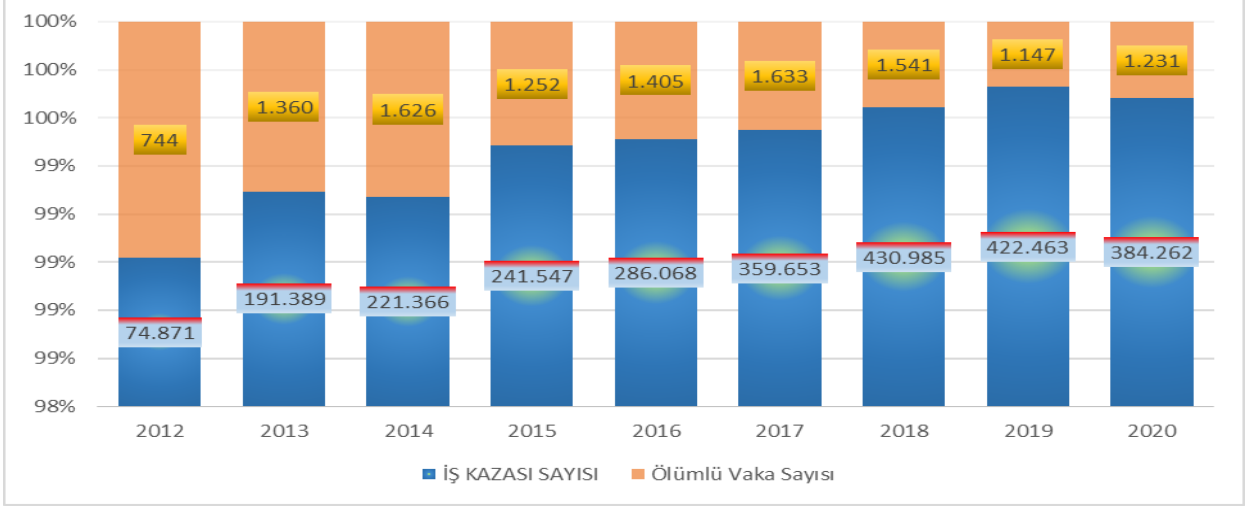
Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı, 2021

İş kazası sayısı, 2012 yılından 2018 yılına kadar sürekli artmış ancak, 2018 yılından sonra 2019 ve

2020 yıllarında iş kazası sayılarında azalma görülmektedir (Tablo 4).

Yukarıda yer verilen Tablo 4 verilerine göre hazırlanan aşağıdaki Şekil 1'de iş kazası sayıları ile ölümlü sonuçlanan iş kazaları karşılaştırılmıştır:

Şekil: 1 İş kazası sayıları ile ölümlü sonuçlanan iş kazaları sayıları (2012-2020)

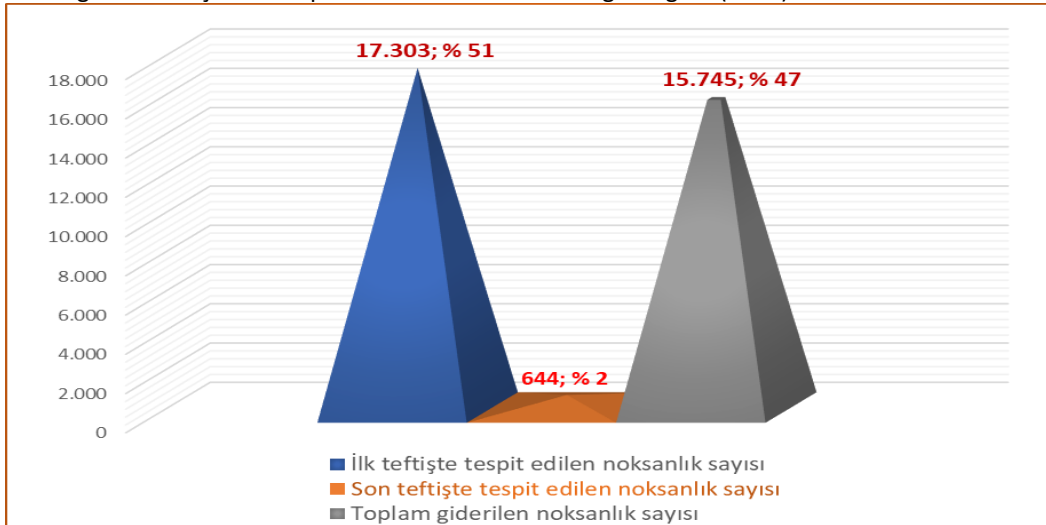

Kaynak: SGK İstatistik Yıllığı, 2021, verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

- 2012 Yılı: iş kazası sayısı: 74.871; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 744'tür.
- 2013 Yılı: iş kazası sayısı: 191.389; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.360'dır.
- 2014 Yılı: iş kazası sayısı: 221.366; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.626'dır.
- 2015 Yılı: iş kazası sayısı: 241.547; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.252'dir.
- 2016 Yılı: iş kazası sayısı: 286.068; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.405'dir.
- 2017 Yılı: iş kazası sayısı: 359.653; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.633'dür.
- 2018 Yılı: iş kazası sayısı: 430.985; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.541'dir.
- 2019 Yılı: iş kazası sayısı: 422.463; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.147'dir.
- 2020 Yılı: iş kazası sayısı: 384.262; bunların içinde ölümlü kasa sayısı ise 1.231'dir (Şekil 1).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), iş sağlığını belirli hedeflere yönelik multidisipliner bir faaliyet olarak tanımlamıştır. Bu hedefler: Meslek hastalıklarını ve kazalarını önleyerek ve kontrol ederek sağlık çalışanlarını korumak ve desteklemek; sağlıklı ve güvenli çalışma ortamları ve çalışma organizasyonları geliştirmek ve desteklemek; işçilerin fiziksel, maddi ve sosyal refahını artırmak ve işyerinde mesleki ve sosyal gelişimlerini desteklemek ayrıca, çalışma kapasitelerini geliştirmek ve sürdürmek; çalışanların sosyal ve ekonomik açıdan verimli bir yaşam sürmelerini sağlamak ve sürdürülebilir kalkınmaya olumlu katkı sağlamaktır (Acar, 2019:5).

Şekil 3: Programlı Teftişlerde Tespit Edilen Noksanlıklar İle İlgili Bilgiler (2021).

Kaynak: ÇSGB, 2022: 32

2021 yılında 41 ilde denetim programına alınan 2.436 işyerinde iş sağlığı ve güvenliği açısından gerçekleştirilen programlı denetimlerde; Birinci aşama denetimde tespit edilen usulsüzlük ve eksikliklerin sayısı 17.303, ikinci aşama denetimlerde giderilmeyen usulsüzlük ve eksikliklerin sayısı 1.547, işverenler tarafından giderilen usulsüzlük ve eksikliklerin toplam sayısı 15.745, ikinci aşama denetimlerde yeni tespit edilen usulsüzlük ve eksikliklerin sayısı 644'tür. Sonuç olarak işyerlerinde giderilmeyen ve idari para cezası uygulanan mevzuat ihlal ve eksikliklerinin sayısının 2.191 olduğu görülmüştür. Bu durumda işyerlerinin teftiş yoluyla mevzuata uygun hale getirilme oranının (iyileştirme oranı) yaklaşık % 91 olduğu görülmektedir (ÇSGB, 2022: 32).

İş teftişini etkinliği, çağdaş bir mevzuata göre iş yerlerinde çalışma koşullarının güvenli ve sağlıklı hale getirilmesi ile sağlanabilecektir. İş sağlığı güvenliği alanında başarı sağlanabilmesi için çağdaş bir mevzuatın yanında tarafların etkin katılımı ile karar alma mekanizmasının iyileştirilmesi gerekmektedir ki bu durum aynı zamanda iş teftişinin etkinliğinin artmasına da yardımcı olabilecektir (Sezgin, 2022: 24-25).

Ek olarak belirtmek isteriz ki, Kanada' da İSG teftiş programında şu hususlara dikkat edilmesi istenmiştir:

Tehlike önleme,
Eğitim ve farkındalık,
Olay raporlama,
Koruyucu malzemeler, ekipman, cihazlar, giysiler,
İSG Kurulları ve Temsilcileri,
İSG ile ilgili işveren sorumlulukları,
Tesisler,
İlk yardım,
Araçlar,
Acil durum hazırlığı ve
İş yerinde şiddet'tir (PSC, 2023).

Ayrıca iş sağlığı ve güvenliği teftişinde işyerinde her çalışanın nerede, ne zaman ve nasıl bir iş yaptığı incelenmelidir. Stres, aşınma, darbe, titreşim, ısı, korozyon, kimyasal reaksiyon veya yanlış kullanım nedeniyle güvensiz veya sağlıksız koşullara dönüşen veya gelişme olasılığı en yüksek olan öğelere özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir; otoparklar, dinlenme alanları, depolama alanları ve soyunma odaları gibi düzenli olarak iş yapılmayan alanlar da denetime dahil edilmelidir (PSC,2023).

Tablo 5: Sektörlere göre İş Sağlığı ve Güvenliği Programlı Teftiş verileri (2021)

Metal Sektörü	Teftiş edilen işyeri sayısı	6.248	İdari Para Cezası Tutarı: 11.154.841.- TL
	Ulaşılan çalışan sayısı	254.952	
	İdari para cezası uygulanan işveren sayısı	888	
Kauçuk ve Plastik Ürünleri Üretimi	Teftiş edilen işyeri sayısı	1.122	İdari Para Cezası Tutarı: 1.925.394.-TL
	Ulaşılan çalışan sayısı	47.248	
	İdari para cezası uygulanan işveren sayısı	164	
Tekstil Sektörü	Teftiş edilen işyeri sayısı	2.322	İdari Para Cezası Tutarı: 6.045.783.-TL
	Ulaşılan çalışan sayısı	164.886	
	İdari para cezası uygulanan işveren sayısı	444	
Büyük Endüstriyel Kazaların Önlenmesi ve Etkilerinin Azaltılması Hakkında Yönetmelik hükümleri kapsamında olan işyerleri	Teftiş edilen işyeri sayısı	474	İdari Para Cezası Tutarı: 9.600.567.-TL
	Ulaşılan çalışan sayısı	142.036	
	İdari para cezası uygulanan işveren sayısı	152	
Maden İşyerleri	Teftiş edilen işyeri sayısı	903	İdari Para Cezası Tutarı: 18.850.336.- TL
	Ulaşılan çalışan sayısı	74.204	
	İdari para cezası uygulanan işveren sayısı	313	
Yapı İşyerleri	Teftiş edilen işyeri sayısı	1.937	
	Ulaşılan çalışan sayısı	38.884	

İdari para cezası uygulanan işveren sayısı	564	İdari Para Cezası Tutarı: 10.265.463.- TL
--	-----	---

Kaynak: ÇSGB, 2021 Yılı Faaliyet Raporu: 130-131' verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

4.3. İş sağlığı ve güvenliği teftişine ilişkin değerlendirmeler

Türkiye'de çalışma yaşamında, kararlar daha çok üst yönetimin etkisi altında kalınarak alınmakta ve üst yönetimin otoriter etkisi kararlarda çoğunlukla etkin olmaktadır. Oysa iş sağlığı güvenliği alanında katılımcılık hayati önem taşımaktadır. Ayrıca, uluslararası sözleşmelerin ve kriterlerin Türkiye'de hayata geçirilmesi gerekmektedir. İş sağlığı güvenliğinde başarı sağlanabilmesi, işçinin, işverenin ortak işbirliği ile mümkün olabilecektir. İşçi ve işverene, Devlet' de üçüncü bir taraf olarak düzenleyici rolü ile katılmaktadır. Bu bağlamda, işçi- işveren- Devlet üçlününün, iş sağlığı güvenliğinde birlikte hareket edebilmesi gerekmektedir. Bu çalışmalara ve koordinasyona ayrıca, iş sağlığı güvenliği profesyonellerinin de eklenmesi ve uyumlu çalışan dörtlü yapının oluşturulması gerekmektedir (Sezgin, 2022: 26).

Sezgin (2022) tarafından yapılan çalışmada; "Metal İşkoluna Bağlı İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatının Teftişi" projesinde 79 işyeri içinden 42'sinde mevzuata ilişkin belirlenen aykırılıkların tümünün giderilmesinin sağlandığı belirtilmiştir. Devletin gerçekleştirdiği dış denetimlerin iş kazasında azalma sağlamak ancak, bu azalmanın önleyici yaklaşım ile yapılan teftişler ile sağlanabilmektedir. İş kazası ve meslek hastalıklarının ortaya çıkmasını önlemeye yönelik önleyici teftişler, iş sağlığı ve güvenliğine yönelik farkındalığı ve rehber niteliği ile hem işveren hem de çalışanın bu konuya ilgi ve katılımında artış sağlamaktadır. Önleyici teftişlerin başarısı ilk planda, çalışan sayısına göre belli sayılarda müfettiş varlığı gerektirmektedir. Müfettiş sayısı/çalışan sayısı olarak bakıldığında az gelişmiş ülkeler için 1/40.000 endüstriyel ekonomiler için 1/15.000, piyasa ekonomisi için 1/10.000, geçiş ekonomileri için 1/20.000 sayısına ulaşılmalıdır (Sezgin, 2022: 33).

Türkiye'de denetimlerin yetersiz seviyede olduğu da bilinmektedir. Çünkü yıllık bazda denetimden geçen işletmelerin oranı AB'de % 20 iken, Türkiye'de bu oran sadece % 2,5 seviyesindedir. Sadece iş sağlığı ve güvenliği teftiş oranı dikkate alındığında, teftiş tabii tutulan işyerlerinin oranının % 1 iken, çalışan oranının % 6 seviyesindedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde işverenlerin farkındalık seviyesinin artırılmasında devlet eliyle yürütülen teftişlerin oldukça etkili olmaktadır. Her ne kadar idari, siyasi

ve kültürel yapı İSG uygulamalarına etki etmekte ise de modern olarak tanımlanan günümüz İSG mevzuatında denetim mekanizması da modern, uygulanabilir ve etkin olması ve yalnızca cezaya odaklanmış olmaması aksine, bilgilendirici, yönlendirici ve özendirici bir yapıda şekillendirilmesi gerekmektedir.

İşverenler, işyerlerindeki riskleri kontrol etmek için uyguladıkları önlemlerin etkinliğini izlemelidir. İzlemenin bir parçası olarak, düzeltici önlemlerin alındığından, öğrenilenlerin paylaşıldığından ve gerekli iyileştirmelerin yapıldığından emin olmak için olayları araştırmalıdır (ILO, 2023).

İş kazalarının maliyeti Gayri Safi milli Hasıla'nın % 1-4 seviyelerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu oranlar endüstrileşmekte olan ülkelerde daha yüksek olabilecektir. Son yıllarda çok uluslu şirketler devletlerden daha ileri adımlar atarak kendileri ile çalışmasını bekledikleri işletmelerin çevre, kalite, iş sağlığı güvenliği yönetim sistemleri konusunda uluslararası standartlara uygun belgelere sahip olmalarını beklemektedirler. Bunun yanında küreselleşmenin bir özelliği olan esnekleşme ile birlikte taşeronluk, geçici iş ilişkileri ve emeğin dışsallaşması gibi uygulamalar özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çalışanların iş sağlığı güvenliği yönünden korumasızlığı tehlikesini arttırmıştır. Ancak, bilindiği üzere devlet hala gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında iş sağlığı ve güvenliğinde etkin bir rol oynamaya devam etmektedir (Sezgin, 2022: 33-35).

Dünya geneline bakıldığında ülkelerin sanayileşme durumları, endüstri merkezlerine yakın olup olmamak, yoğun olarak çalışılan sektörler, hizmet sektörlerinin yoğunluğu ve ülkelerin gelişmişlik düzeyi gibi birçok faktör iş kazalarının insidansını ve sayısını etkilemektedir. Bunun yanında küreselleşmesinin etkisiyle gelişmiş ülkelerin tehlikeli endüstri kollarını az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere kaydırmasından dolayı bu ülkelerde iş kaza ve meslek hastalıklarına nitelik ve niceliksel artış gözlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise hizmet sektörü ağırlık kazanarak iş kazalarından ziyade işle ilgili ergonomik rahatsızlıklar daha çok konuşulur hale gelmiştir (Sezgin, 2022: 44-45).

5. BAZI AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ TEFTİŞİ

Çoğu AB ülkesinde, iş müfettişliği; genellikle hukuk, teknik ve mühendislik alanlarında derecelere sahip

kişilerin ulusal müfettişler teşkilatına (genellikle zorlu bir seçim sürecinden sonra) işe alındığı başlı başına bir meslektir. İş Müfettişleri, daha sonra iş teftişinin özel becerileri konusunda eğitim almaktadırlar. Müfettişliklerdeki kariyer yapısı, onları İş teftişi konusunda çalışmaya teşvik edebilmekte ancak, iş teftişi genellikle kamu idaresinin ulusal altyapısının bir parçası olduğu için, kamu hizmetinin diğer kollarında kariyer fırsatlarını yakalama olasılıkları da bulunmaktadır. Kamu yönetimi altyapısına ve küresel doğasını paralel olarak eğitilen müfettişler, sosyal meselelerle ilgili genel teftiş veya uzman İSG teftişi gibi alanlarda nitelik kazanmaları için eğitilirler. Genel olarak, yeterlilikler geleneksel konuları yansıtırken, kapsamı ve kalitesi değişen eğitim, "yeni" konulara cevap vermeyi amaçlamaktadır. Örneğin İsveç, psikososyal risklerle başa çıkmak için beceri ve deneyime sahip müfettişleri işe almaya çalışmaktadır (ETUI, 2023).

İş Müfettişlerinin kamu sektöründeki rolüne değinmek gerekirse öncelikle belirtilmesi gereken, tüm ülkelerde iki tür işçi bulunduğudur:

- Özel sektör çalışanları (özel bir işverenle sosyal mevzuat, toplu iş sözleşmesi ve bireysel iş sözleşmesi ile düzenlenen iş ilişkisine sahip olanlar)
- Devlet memurları (düzeyi ne olursa olsun (eyalet, bölge, yerel...) bir kamu idaresi ile idari ilişkisi olan kişiler)

Bazı ülkelerde üçüncü bir kategori mevcuttur: Bunlar, özel bir iş sözleşmesiyle bir kamu idaresi ile iş ilişkisi içinde olan işçilerdir.

Avrupa Birliği'nde İş Müfettişleri, sosyal ve çalışma mevzuatına uyumu kontrol etmek için özel sektöre müdahale etme hakkına sahiptir (EPSU, 2012:11-12).

AB'de iş teftişinde hedefin 10.000 çalışana 1 müfettiş düşecek şekilde uyarlanmasının mevzuatın etkin uygulanmasına katkı yapacağına işaret edilmiştir (Sezgin, 2022: 67). AB'de iş teftişi kayıt dışı çalışmaya ve diğer yasa dışı ekonomik faaliyet biçimlerine yönelik eğilimi azaltmayı amaçlayan bir önlem, şirketlerin teftiş edilmesini içermektedir. AB raporlarına göre teftişler, beyan edilmeyen işleri ele alan bir strateji ve/veya politika temelinde programlanmalıdır. Örneğin, Fransa'da 2008-09 için yasadışı çalışmaya karşı ulusal bir plan kabul edilmiştir. Çoğu Avrupa ülkesinde, kayıt dışı çalışmayla mücadele genellikle genel olarak kayıt dışı istihdama yönelik daha geniş bir stratejinin parçasını oluşturur. Genellikle işgücü piyasasını düzenlemeyi amaçlayan yasal bir araca çevrilir. Sonuç olarak, İş müfettişliği bununla ilgilenmekle

yükümlüdür. Örneğin Bosna-Hersek, Fransa, Macaristan, Polonya, Portekiz ve Sırbistan gibi ülkelerde Devlet iş müfettişliklerinin öncelikli faaliyetlerinden biridir (ILO,2010:13,8).

5.1. Almanya

İş sağlığı ve güvenliğinde etkin bir denetim yapısına sahip olan Almanya'da 2012 yılında her bir iş müfettişine düşen çalışan sayısı 7.164 iken, her 100.000 çalışan için teftiş sayısı 2.092 olarak gerçekleşmiştir. Almanya'da denetim gerçekleştiren müfettiş sayılarına bakıldığında ise 2017 yılı itibarıyla devletin 3.218, endüstri kaza sigortasının 4.192, kamu kaza sigortasının 634 olmak üzere toplam 8.044'tür. Nüfusa oranla müfettiş sayıları kıyaslandığında birbirine yakın nüfusa sahip olan Türkiye ve Almanya arasında müfettiş sayısının Türkiye'de oldukça düşük oranda olduğu görülebilmektedir (Sezgin, 2022: 77).

Almanya'da çalışanların iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması amacıyla gerekli tüm önlemler alınmış olup ayrıca, ülkedeki çalışma süreleri gözetilerek savunmasız gruplar olan genç işçiler, hamile kadınlar da kapsama alınmıştır (Sezgin, 2022: 78). Almanya'daki iş sağlığı ve güvenliği denetimleri de oldukça etkilidir. İş teftişi, Çalışma Bakanlığı bünyesindeki Lander yetkilileri tarafından yapılır. 2012 yılında iş müfettişi başına düşen çalışan sayısı 7.164 iken, 100.000 çalışana düşen teftiş sayısı 2.092'dir. Almanya'da denetim yapan müfettiş sayısına bakıldığında 2017 yılı itibarı ile 8.044, devletin 3.218, endüstriyel kaza sigortasının 4.192 ve kamu kaza sigortasının 634'üdür. Nitekim nüfusa oranla müfettiş sayısına baktığımızda hemen hemen aynı nüfusa sahip Türkiye'nin kıyaslanamayacak düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. (Sezgin, 2022: 77).

5.2. Fransa

Fransız Çalışma Müfettişliği, son yıllarda mevcut farklı Çalışma Müfettişliklerinin (İş, Tarım ve Ulaştırma Müfettişlikleri) 2009 yılında birleşmesi yoluyla derinden değiştirilmiştir (EPSU, 2012:37).

Fransa'daki iş teftişi faaliyeti, şirketleri denetlemek ve bu konuda kamuoyunu bilgilendirmekle görevli olan iş müfettişleri ve denetçiler tarafından yürütülmektedir. Müfettişliklerin, iş kanununun gereği şekilde uygulanması kontrol etmek, işverenleri ve diğer çalışan kesimlerini bilgilendirmek ve toplu uyuşmazlıklarda tarafları mahkeme kapsamına girmeden uzlaştırmak gibi görevleri bulunmaktadır. Fransa'da Çalışma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı ve ulaştırma bakanlıkları Çalışma Bakanlığının sorumluluğunda İş Teftiş faaliyetlerini yürütülmektedir. Ancak, Fransa'da bu

üç bakanlık dışında da bakanlıkların iş müfettişleri bulunmakta ve bu sayede, diğer bakanlıklar kendi uzmanlık alanlarına göre sektörlere hizmet verebilmektedirler (Sezgin, 2022: 108-109).

5.3. İspanya

İspanya'da 50 ilin her birinde iş müfettiş ekipleri bulunmaktadır. İş müfettişleri hükümetlerin oluşturduğu eylem planlarını takip etmekte ancak, bu planların yanında bölgesel planlar da uygulanabilmektedir. İş müfettişleri iş yerindeki kaza, hastalık gibi olaylara cevap verebilmekte ve hukuk ihlali durumunda yaptırım uygulayabilmektedirler (Sezgin, 2022: 118).

5.4. İtalya

İtalya'da, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı, iş sağlığı ve güvenliği konusunda yetkili kamu kurumlarıdır. İtalya ve 2014 yılına gelene kadar denetim yapılan iş yeri sayıları azalmış olmasına karşın, mevzuata aykırılıklarda artış olduğu görülmüştür. Mevzuatın yönelik aykırılıklarda %155 düzeylerinde yükseliş olmuştur, bu artışın teftiş biçimlerinin değişip değişmesine mi bağlı olduğu, uygunsuzluk kapsamının genişletilmesine mi bağlı olduğu, yoksa gerçekten sayısal bir artış mı olduğu açıkça anlaşılamamıştır (Sezgin, 2022: 127).

5.5. Bulgaristan

Bulgaristan'da "30.12.1999 tarih ve 263 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı" ile iş kazalarının bildirilmesi, tespiti, araştırılması ve kayıt altına alınmasına ilişkin şart ve hükümler belirlenmiştir. İş kazası olması durumunda, işveren kazanın derhal araştırılmasını sağlamak zorundadır. İşyerinin çalışma koşulları kurulları bünyesindeki çalışan temsilcileri de bu araştırmaya davet edilmelidir. Kazanın mevcut koşullarından olayın iş kazası olduğu anlaşılırsa işveren 3 iş günü içerisinde durumu Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirmek zorundadır. İş günü kaybı ne olursa olsun işyerinde meydana gelen tüm iş kazaları işveren tarafından araştırılmak ve raporlanmak zorundadır. Üç veya daha fazla işçinin yaralanması, sakat kalması veya ölmesi durumunda, Ulusal Sosyal Güvenlik İdaresi'nin bölge birimi olan İş Teftiş Ajansı'nın Bölge İdaresinin, işveren tarafından derhal bilgilendirilmesi gerekir. Sakatlık veya yaşam kaybı durumunda savcılığa bildirim zorunludur. Bulgaristan'da 2012 yılında 1.768 iş kazası gerçekleşmiş olup ölümlü iş kazalarının sayısı ise 2012'de 90 olmuştur (Sezgin, 2022: 152-153).

6. SONUÇ

Türkiye'de, artan istihdam ve işyeri sayısı karşısında, iş müfettişlerinin sayısı yeterli olmamaktadır. Son olarak 2020 yılı İş Teftiş Kurulu'nun internet sayfasında güncellenen teknik iş müfettişlerinin sayısına bakıldığında, 1054 teknik müfettişinin bulunduğu; yine 2020 rakamları ve 4/a kapsamındaki sigortalı sayısına göre; 1.960.311 işyeri ve 17.358.100 sigortalı çalışanın bulunduğu göz önüne alınırsa, müfettiş başına denetlenecek 5376 işyeri ve 16.468 çalışan düşmektedir.

Türkiye'de tespiti yapılan mevzuata aykırı hususların analizi yapıldığında ise tespit edilen toplam 3.725 noksan husus ile "Yüksekte Çalışma" konusunun ilk sırada geldiği anlaşılmıştır. Yüksekte Çalışılan işlerde, işi yapacak beceri, bilgi ve deneyime sahip yetkin kişiler tarafından uygun şekilde planlandığından, denetlendiğinden ve yürütüldüğünden emin olunması ve doğru tipte ekipman kullanılması gerekmektedir. Riskin ortadan kaldırılamadığı durumlarda doğru tipte ekipman kullanarak düşme mesafesini ve sonuçlarını en aza indirilmelidir. Ayrıca, yalnızca bireyi koruyan önlemlerden (kişisel koruma) önce, risk altındaki herkesi koruyan (toplu koruma) önlemleri her zaman göz önünde tutulması gerekir. Toplu koruma, etkili olabilmesi için yüksekte çalışan kişinin harekete geçmesini gerektirmeyen ekipmandır. Örnekler, kalıcı veya geçici korkuluklar, makaslı platformlar, emniyet kemerleri ve kule iskelelerdir.

Yapı işyerlerinde uzmanlar ve ilgili tarafların işbirliği sağlanarak İSG de başarı sağlanabilir. Dolayısıyla, İSG kültürünün yerleşmesi için yalnızca teftişlerin hedefleri aşamasında kalınmamalı işçi, işveren, iş güvenliği uzmanları, işyeri hekimleri hep birlikte hareket edebilmelidir (ÇSGB, 2022: 58).

İşyeri düzeyinde, güçlü bir İş Sağlığı ve Güvenliği kültürü, güvenli ve sağlıklı bir çalışma ortamı hakkına hem yönetim hem de çalışanlar tarafından değer verilen ve teşvik edilen bir kültürdür. Pozitif bir İSG kültürü, tüm tarafların iş yerinde güvenlik ve sağlığın sürekli iyileştirilmesine anlamlı katılımı yoluyla dahil edilme üzerine kuruludur. Böyle bir kültürün yürürlükte olduğu yerlerde, çalışanlar olası İSG riskleri veya tehlikeleri hakkındaki endişelerini dile getirmekte kendilerini rahat hissederler ve yönetim, uygun, etkili ve sürdürülebilir çözümler bulmak için işçilerle işbirliği yapma konusunda proaktiftir. Bu, güven ve karşılıklı saygıya dayalı açık iletişim ve diyalog gerektirir.

Hükümetler ve sosyal ortaklar, etkili sosyal diyalog yoluyla İSG karar alma süreçlerinin tüm aşamalarına aktif olarak katılabilir. Bu, kalıcı ve yeni İSG

zorluklarını ele almak için İSG politikasının ve düzenleyici çerçevelerin geliştirilmesinden ve gözden geçirilmesinden işyeri düzeyinde fiili uygulamaya kadar önemlidir. Sosyal diyalog, yalnızca İSG politika ve stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmaz, aynı zamanda sahiplenme ve taahhüt oluşturmak ve bunların hızlı ve daha etkili bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmak için de gereklidir (UN, 2022).

Son araştırmalara göre, 142 ülkeden 300 milyondan fazla işçi, güvenlik sorunlarını, ceza korkusu olmadan işverenlerine bildiremeyeceklerini düşünmektedir. Bu olgu, ciddi güvenlik ve sağlık risklerine yol açabilir, çünkü işçilerin iş yerinde ciddi bir şekilde yaralanma olasılığı, onların güvenlik sorunlarını rapor edemeyeceklerine dair görüşleri ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Çalışan katılımının daha yüksek olduğu işyerlerinde, yüzde 64 daha az güvenlik olayı ve yüzde 58 daha az hastaneye yatış kaydedilmiştir (UN, 2022).

İşyerinde pozitif bir güvenlik ve sağlık kültürü oluşturmak, yalnızca insanların acı çekmesini ve hastalıklarını önlemekle kalmaz, aynı zamanda hem işçilere hem de işverenlere fayda sağlar. Güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları, çalışanlar arasında daha yüksek üretkenliğe ve iş tatminine katkıda bulunur. Böylece güçlü bir İSG kültürü oluşturmak, bir işletme içindeki her seviyede başarıyı teşvik eder ve bu durum toplumda geniş kitleleri olumlu yönde etkileyebilir (UN, 2022).

İş sağlığı ve güvenliği piyasa şartlarına bırakılacak bir konu değildir. İnsanın en temel hakkı olan yaşama hakkına ilişkin bir konudur. İş sağlığı ve güvenliği profesyonellerine ki özellikle piyasa şartlarına en ağır şekilde maruz kalan iş güvenliği uzmanlarına iş güvencesi sağlayan bir düzenin oluşturulmaması ile tamamen piyasalaşmış veya ticari metaya dönüşmüş bir iş sağlığı ve güvenliği sektörü ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de mevcut durumda iş güvenliği uzmanlarının da işyeri hekimlerinin de güvencesizlik sistemi ile terbiye edilir hale getirildiği söylenebilir (Özveri, 2011:33). Bu halde iş sağlığı ve güvenliğinden çok işini sürdürmenin derdine düşülmesi kaçınılmazdır. İSG profesyonelleri de güvencesizliğin dayatmasıyla işini gereği gibi yapmaktan uzaklaşır hale gelecektir. İş sağlığı ve güvenliği profesyonellerini güvencesiz hale getiren en önemli neden hiçbir sınır tanımadan tüm işverenlere iş sağlığı ve güvenliği hizmetlerini, harici birimlerden sağlama olanağı verilmesidir. Bunun yanında, iş güvenliği uzmanları üzerine yapılan bir araştırmaya göre; uzmanların stres ve tükenme düzeylerinin uzmanlık sınıflarına (A, B, C) göre farklılaştığı ve uzmanlar arasında “işe bağlı stres ve

tükenmenin yaygın olduğu” sonucuna varılmıştır. Bu sonuca iş güvencesizliği de eklendiğinde İş Sağlığı ve Güvenliği Profesyonelleri arasında kaygının geleceği düzey elbette görevini gereği gibi yerine getirmesini engelleyerek, genel olarak İSG hizmetlerinden beklenen iyiliğin de sağlanmasını engelleyecektir (Sezgin, 2022: 39-41).

KAYNAKÇA

- Acar, H. (2019). İş Güvenliği Liderliği, İş Güvenliği İklimi ve İş Güvenliği Davranışı Arasındaki İlişki: Metal Üretim Sektöründe Bir Araştırma, T.C. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ALLI, B.O.(2008). Fundamental Principles Of Occupational Health And Safety, Second edition, International Labour Office, Geneva.
- CCOHS, (2023). Effective Workplace Inspections, <https://www.ccohs.ca/oshanswers/prevention/effectiv.html#:~:text=Why%20are%20workplace%20inspections%20important,conduct%2C%20report%20and%20monitor%20inspections>, Erişim Tarihi: 26.01.2022.
- ÇSGB, (2012). İş Teftişi Nedir? İş Müfettişi Kimdir?, İş Teftiş Kurulu Başkanlığı, Yayın No: 57, Ankara.
- ÇSGB, (2021). 2021 Yılı Faaliyet Raporu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- ÇSGB, (2022). 2021 Yılı Yapı İşyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Programlı Teftişi Genel Değerlendirme Raporu, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Rehberlik ve Teftiş Başkanlığı, Ankara.
- EPSU, (2012). A mapping report on Labour Inspection Services in 15 European countries A SYNDEX report for the European Federation of Public Service Unions (EPSU), https://www.epsu.org/sites/default/files/article/files/EPSU_Final_report_on_Labour_Inspection_Services.pdf, Erişim Tarihi: 05.02.2023.
- ETUI, (2023). Inspection du travail et santé et sécurité dans l’Union européenne, European Trade Union Institute (ETUI), <https://www.etui.org/fr/themes/sante-et-securite-conditions-de-travail/hesamag/inspection-du-travail-un-service-public-en-crise/inspection-du-travail-et-sante-et-securite-dans-l-union-europeenne>, Erişim Tarihi: 18.02.2023.
- Gürbüz, H. (2022). Yöneticilerin İş Güvenliği Kültürü ve İş Güvenliği Performanslarının Değerlendirilmesi, T.C. Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Gümüşhane.
- HSE (2023). Working at height, Health and Safety Executive (HSE), <https://www.hse.gov.uk/toolbox/height.htm>, Erişim Tarihi: 19.02.2023.
- IALI, International Association of Labour Inspection, International common principles for labour inspection, <file:///C:/Users/TEOMAN/Downloads/international-common-principles.pdf>, Erişim Tarihi: 27.01.2023.
- ILO, (2010). Labour Administration and Inspection Programme LAB/ADMIN, Labour inspection in Europe: undeclared work, migration, trafficking, ILO, International Labour Organization, Geneva, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---lab_admin/documents/publication/wcms_120319.pdf, Erişim Tarihi: 23.01.2023.

- ILO, (2023). How can occupational safety and health be managed?, <https://www.ilo.org/global/topics/labour-administration-inspection/resources-library/publications/guide-for-labour-inspectors/how-can-osh-be-managed/lang--en/index.htm#accidents-and-investigations>, Erişim Tarihi 09.02.2023.
- Koçali, K. (2021). Sosyal Güvenlik Kurumu'nun 2012-2020 Yılları Arası İş Kazaları Göstergelerinin Standardizasyonu, *Dergipark Akademik*, 310-325.
- Özveri, M. (2011). Taşeronlaşmanın İşçi Sağlığı Üzerine Etkileri Taşeronlaşmanın Nasıl Önüne Geçeriz Paneli, 4. İşçi Sağlığı ve Güvenliği Kongresi, DİSK, KESK, TMMOB, TTB, Ankara.
- PSC, (2022). Public Safety Canada, Audit of Occupational Health and Safety, <https://www.publicsafety.gc.ca/cnt/rsrscs/pblctns/dt-cpntnl-hlth-sfty/index-en.aspx>, Erişim Tarihi 09.02.2023.
- Sezgin, Ş. (2022). İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetlerinde Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimlerinin Etkinliği: Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Üzerine Bir Alan Araştırması, Doktora Tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SGK İstatistik Yıllığı, (2021). Sosyal güvelik kurumu (SGK), <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/>, Erişim Tarihi: 18.02.2023.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), (2018). İş Sağlığı ve Güvenliği Çalışma Grubu Raporu, Ankara.
- TÜKEZ, H. (2017). Türkiye'de İş Kazalarında İş Sağlığı ve Güvenliğinin İncelenmesi, Türkiye Cumhuriyeti Gedik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul,
- UN, (2022). Together We Can Build a Culture of Safety and Health at Work, United Nations, <https://www.un.org/en/un-chronicle/together-we-can-build-culture-safety-and-health-work>, Erişim Tarihi: 10.02.2023.
- Yılmaz, F. (2015). Türkiye de İş Sağlığı ve Güvenliği Teftişlerinin İstatiksel Açıdan Değerlendirilmesi, *İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 2.